

אסרתי לך התרתי לך

כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ פֶּאֶשֶׁר דָּבָר לְךָ וְאָמַרְתָּ אֲכַלְהָ בָשָׂר כִּי תֵאָוֶה נֶפֶשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אֹת נֶפֶשְׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר: (דברים יב כ.)¹

דברים רבה פרשה ד סימן ט

"ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר" (דברים יב כ). זהו שאומר הכתוב: "עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים" (תהלים קמו ז) - מדבר בישראל. אמר ר' פנחס בר חמא: מלמד שהיו במצרים יותר משבעים אומות, ומכולן לא היו משעבדין אלא בישראל. ומי עשה דין בהם? הקב"ה כביכול, שנאמר: "עושה משפט לעשוקים"². "נותן לחם לרעבים" - אלו ישראל, מניין? שנאמר: "ויענך וירעבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ח ג). "ה' מתיר אסורים" - אלו ישראל. כיצד? רבותינו אומרים: שמונה דברים אסר להן הקב"ה והתיר להן שמונה בהן. אמר הקב"ה: אסרתי לך את החלב בבהמה והתירתי לך בחיה וכו' עד סדין בציצית. הוי: "ה' מתיר אסורים". אף להלן אסר בשר תאוה וכאן התירו להן. מניין? שנאמר: "בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר"³.

ויקרא רבה פרשה כב סימן י 4

"עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים" (תהלים קמו ז). "עושה משפט לעשוקים" - אלו ישראל דכתיב בהן: "כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל" (ירמיה נ לג). "נותן לחם לרעבים" - אלו ישראל דכתיב בהן: "ויענך וירעבך" (דברים ח, ג). "ה' מתיר אסורים" - מה שאסרתי לכם התרתי לכם. אסרתי לכם חלב בבהמה והתירתי לכם חלב בחיה. אסרתי לכם גיד הנשה בחיה התרתי לכם בעוף. אסרתי לכם שחיטה בעוף והתירתי לכם שחיטה בדגים.⁵ ר' אחא ור' ביסנא ור' יונתן בשם ר' מאיר: יותר ממה שאסרתי לכם התרתי

¹ לאחר שאך בפסקה (בפרשה הסגורה) הקודמת, באותו פרק יב שבפרשתנו, נאסרה "שחיטת חוץ", היינו, שחיטת בעל חיים המותר באכילה, שלא בדרך זביחה, שלא ע"י הבאה למשכן, לבמה, למשכן או למקדש, ככתוב חמישה פסוקים קודם: "רק בְּכָל אֹת נֶפֶשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר" (וזביחה משמע קרבן); באה התורה ומתירה כאן מה שחז"ל מכנים "בשר תאוה". שם איסור וכאן היתר. האם זה מקרה חד-פעמי או שיש דומים לו? ואם יש עוד, האם מסתתרת כאן "כוונת מחוקק" מסוימת?

² ה"כביכול" שכאן (שלא מופיע בכל כתבי היד) דורש לְמַדְי וּפְרָשְׁנִי. למה הקב"ה עשה דין במצרים "כביכול"? פרשני המדרש מפנים אותנו לסימן ג בדברים רבה על הפסוק הראשון בפרשה שלנו: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". אומר על כך דברים רבה פרשה ד סימן ג: "אמר רבי אלעזר: משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני, מאותה שעה: מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג לח). אלא מאליה הרעה באה על עושי הרעה והטובה באה על עושי הטובה". ומכאן ה"כביכול". וזה עניין נכבד עליו הארכנו לדון בדברינו על כח הבחירה ועל לפני משורת הדין בפרשה זו בשנה האחרת והפעם מגמתנו בנושא אחר.

³ אחרי "עושה משפט לעשוקים" שמדבר בשעבוד בני ישראל במצרים ואחרי "נותן לחם לרעבים" שמדבר על ארבעים השנים במדבר בהם "סיפק צרכנו", מהו "מתיר אסורים"? מן הסתם, שהוציאנו ממצרים - "מבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו וכו'", לא כך? זהו שלא, כפי שאומרים צעירנו! "מתיר אסורים" הוא שמונה דברים שנאסרו על עם ישראל במצוות שנתנו בסיני ובערבות מואב, וחזרו והותרו להם, כגון בשר תאוה בפרשתנו: "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר". ראה מקבילה בסיני ו שם ובדברים רבה ליברמן (הספרדי) בפרשתנו שמדגישים את השינוי בהלכה בגלל "כי ירחיב" ו"כי ירחק המקום" (ראה רש"י דברים יב כא): "כי ירחיב ה' אלהיך ... א"ר בוסנא בש"ר אחא: בוא וראה, אמר הקב"ה: מה שאסרתי לך בבהמה התרתי לך בחיה וכו' עד בדגים. רבנן אמרי: הרבה דברים אסר אותן הקב"ה, לשחוט ולאכול לישראל עד שיביאנו פתח אהל מועד, מנין, ואל פתח אהל מועד לא הביאו. מה כתיב שם, דם יחשב לאיש ההוא וגו', וכן חזר והתירן להם (במקום אחר), שנאמר: בכל אות נפשך תאכל בשר, מנין? ממה שקראו בענין, כי ירחיב ה' אלהיך". ולנו יש כאן שתי שאלות לשאול: קטנה וגדולה. קטנה: מהם שמונה הדברים שנאסרו והותרו, שקיצר בהם המדרש כאן (פשיטא לדרשן, נכון יותר למעתיק, שאנחנו מכירים אותם ממדרש אחר); ושאלה גדולה: מהו עניין זה שהתורה מתירה דברים שמקודם אסרה? מה הרעיון שעומד מאחורי מוטיב זה? מה בעצם משמעותו? מה בא דבר זה ללמדנו?

⁴ נראה שמדרש זה מויקרא רבה הוא המקור לדברים רבה הקודם וע"פ, נחשב כקדום לו בתולדות המדרש. (לא מצאנו מקור קודם לויקרא רבה, אולי ספרא שמיני, והמאיר עינינו יבורך). יש קשר הדדי בין חומש ויקרא, פרשות אחרי מות ושמייני עם חומש דברים, פרשת ראה, והדרשות משלימות. ראה בויקרא רבה סימן ט הקודם הדין באיסור במה (כשמשכן או מקדש קיימים) שמקורו בפרשתנו בפסוקים: "השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה: כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה". לאור זאת דן שם המדרש איך אליהו, יהושע, גדעון ושמואל הקימו מזבח! תשובתו היא שנביא רשאי כהוראת שעה לעשות זאת. ומשם הוא ממשיך לעניין שלנו ונראה שהדברים קשורים. התורה אוסרת ונביא מתיר, הנה התורה אוסרת ומתירה. ראה דברינו [על לעשות לה' הפרו תורתך](#) במגילת רות.

⁵ ראה את הסיפור על ר' יעקב מנברניא בבראשית רבה פרשה ז סימן ט שהורה בצור שדגים טעונים שחיטה ורבי חגי מלקה אותו על הוראה זו. (ור' יעקב מקבל זאת בהבנה ואומר: חבוט חבטן שהיא טובה ללימוד). הכפר נבוראי, נברניא או נברונא מזוהה היום בגליל העליון לא רחוק מעמוקה וקבר יונתן בן עוזיאל (שווה ביקור למי שכבר בסביבה מסיבה זו או אחרת).

לכם.⁶ אסרתי לכם דם הנידה התרתי לכם דם בתולים.⁷ אסרתי לכם אשת איש והתרתי לכם את השבוייה. אסרתי לכם אשת אח התרתי לכם יבמה. אסרתי לכם אשה אל אחותה, התרתי לכם אחר מיתתה. אסרתי לכם לבישת כלאים והתרתי לכם סדין בציצית. אסרתי לכם בשר חזיר והתרתי לכם לשון דג. אסרתי לכם את הקֶּלֶב והתרתי לכם את השומן. אסרתי לכם את הדם והתרתי לכם את הטחול. אסרתי לכם בשר וחלב והתרתי לכם את הקֶּחָל.⁸

ר' מנחמא ור' בְּבִי ור' אחא ור' יוחנן בשם ר' יונתן: תחת מה שאסרתי לך התרתי לך. תחת איסור דגים - לויתן דג טהור. תחת איסור עופות - זיז עוף טהור הוא, שכתוב: "ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמד" (תהלים נ"א).⁹

מדרש תנחומא פרשת שמיני סימן ח'¹⁰

תפש הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה וא"ל: זה אכול וזה לא תאכל שנאמר זאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו. ואם אתה תמה על הדבר על שהעבירן הקב"ה לפני משה? כך העבירן הקב"ה לפני אדם הראשון כל בריות שברא וא"ל מה שמו של זה והוא אומר לו שור מה שמו של זה והוא אומר לו גמל וכן חמור וכן כל דבר ודבר ומנין שכן כתיב (בראשית ב) וכל אשר יקרא לו האדם נפש וגומר לאחר שקרא לכולן שמות א"ל הקב"ה: ואני מה שמי? א"ל ה', זהו שאומר הכתוב: "אני ה' הוא שמי" (ישעיה מב) - הוא שמי שקרא לי אדם הראשון, הוא שמי שהתניתי ביני לבין בריותי. ומה אם אדם הראשון העביר הקב"ה את כל הבריות לפניו, משה שהקב"ה מבקש שיזהיר את ישראל על הטהרות ועל הטמאות, אתה תמה שהראה לו הקב"ה כן? שכתוב:

"זאת החיה אשר תאכלו ... וזה אשר לא תאכלו", שא"ל: הזהר את ישראל שלא לאכול דברים טמאים.¹¹

שלא יטעך יצרך לומר שכל דברים טובים אסר הקב"ה לישראל.¹² אמר הקב"ה: כל מה שאסרתי לך התרתי לך כנגדו. כיצד? אסרתי לך דם נדה, התרתי לך דם בתולים. אסרתי לך את הדם, התרתי לך את הכבד שכולו דם. אסרתי לך את החזיר, התרתי לך את הדג ששמו שיבוטא שהוא דומה לחזיר. אסרתי לך אשת איש, התרתי לך גרושת איש. אסרתי לך נכרית, התרתי לך אשת יפת תואר. אסרתי לך אשת אח, התרתי לך יבמה לאחר מיתתו בלא בנים, שנאמר (דברים כה) יבמה יבא עליה. אסרתי לך כלאים, התרתי לך סדין בציצית. אסרתי

⁶ לא ברור מהו "יותר ממה שאסרתי, התרתי", מה כאן "יותר"? כל אחד מההיתרים שלהלן יש בו גם צד של איסור (או ההפך). ואולי הכוונה שהי הרבה דברים מותרים, לפי הכלל שכל מה שלא נאסר, הריהו מותר. ועכשיו גם דברים שנאסרו - הותרו. וצ"ע.

⁷ ר"מ מרגליות מסביר שזה לפי שיטת ארץ ישראל שדם בתולים טהור. אבל שיטת בבל איננה כך. וזו אולי עוד הוכחה לכך שמדרש ויקרא רבה הוא ארץ ישראלי מובהק.

⁸ חפשונו שמונה דברים ונראה שמצאנו יותר (ספרנו אחד עשר). ולהלן בתנחומא נראה עוד שניים-שלושה. כחל הוא עטין הפרה ואי אפשר שלא יהיה בו מעט קֶּלֶב, אלא שחלב נקרא רק ברגע שיוצא מן העטין. ראה הדיון על הכחל בגמרא חולין קט ע"ב, שהיו מקומות שאסרו אותו כמו בסורא ומקומות שהתירו כמו בפומבדיתא. ושם גם הסיפור על ילתא אשתו החכמה של רב נחמן ראש הגולה שכבר ידעה את המדרשים הנ"ל, רק בלי הכחל, וביקשה ליהנות גם מבשר בחלב: "אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי, כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא - שרא לן כבדא, נדה - דם טוהר, חלב בהמה - חלב חיה, חזיר - מוחא דשיבוטא, גירותא - לישנא דכוורא, אשת איש - גרושה בחיי בעלה, אשת אח - יבמה, כותית - יפת תאר, בעינן למיכל בשרא בחלבא! אמר להו רב נחמן לטבחי: זויקו לה כחל". ואנחנו חוזרים ושואלים את השאלה העקרונית: מהו עניין זה שהתורה מתירה דברים שמקודם אסרה? מה בא דבר זה ללמדנו?

⁹ כאן באנו להיתרים נוספים, אלא שנראה שאלה הם לעתיד לבוא לסעודה המוכנה לצדיקים מלוויתן ובהמות (שור הבר), כמתואר בויקרא רבה פרשה יג סימן ג: "בהמות ולויתן הן קיינין של צדיקים לעתיד לבוא ... כיצד הם נשחטים? בהמות נותן ללויתן בקרניו וקורעו, ולויתן נותן לבהמות בסנפיריו ונוחרו. וחכמים אומרים: זו שחיטה כשירה היא? ... אמר רבי אבא בר כהנא: אמר הקב"ה: תורה מאתי תצא (ישעיה נא ד) - חידוש תורה מאתי תצא".

¹⁰ מרכיב מרכזי ב"אסרתי לך, התרתי לך", כפי שראינו ועוד נראה, הוא בענייני איסור והיתר של מאכלות אסורים, דינים המפורטים הן בפרשת שמיני והן בפרשתנו פרק יד. דברינו השבת מתאימים איפוא לפרשת שמיני כמו לפרשת ראה והמדרשים שהבאנו לקוחים ממדרשי ספר ויקרא ומדרשי ספר דברים.

¹¹ ראה מקור מדרש זה בבראשית רבה יז ז, מובא בדברינו [נעשה אדם](#) בפרשת בראשית וכן [מקרא שמות במקרא](#) בפרשת ויצא. בשעת הבריאה הקב"ה מעביר הקב"ה את בעלי החיים לפני אדם הראשון והוא נותן להם שמות כך מעביר הקב"ה כעת את החיות והבהמות לפני משה ואומר לו: זאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו. העברת החיות לפני אדם הראשון היא פעולה כלל בריאתית ומשמעות השמות היא אוניברסלית: לזה נראה לקרות גמל, לזה סוס לזה שור וכו'. כולל שם האדם עצמו שנברא מהאדמה ושם הקב"ה - שהוא אדון לכל הבריות. העברת החיות לפני משה היא "פעולת סינון" ועידון ומיוחדת לעם ישראל שקיבל עליו את התורה. החיות חוזרות ועוברות לפני משה וכעת מוכרז מי טהור ומי טמא, מי מותר ומי אסור. כעת מקבל השם חזיר, למשל, משמעות הלכתית, ובעקבותיה גם רגשית וחברתית לדורות. אגב, אין זו התמונה השלימה. זו תתקבל רק אם נכניס כאן גם את נח והמבול, שם הראשונה מוזכרת האבחנה בין חיה טהורה וטמאה, לעניין הקרבת קרבנות - לא לאכילה, ושם גם, לאחר המבול הותרה אכילת בהמות וחיות. אחרי בריאת העולם מותר רק "ירק עשב לאכלה". וזה נושא נכבד שמקומו בפרשת נח ולא נוכל להאריך בו כאן. כמקדמה, ראה גמרא זבחים קטז ע"א, בראשית ז ב, פירושי רש"י, חזקוני, ספורנו.

¹² פה יש אולי תשובה מסוימת, שכל זה הוא כנגד טענת היצר הרע, אולי מדויק יותר כנגד המינים והמקטרגים שטענו שדת ישראל היא סגפנית ומונעת מהנאות החיים. אך זו תשובה חלקית שהרי ממתית מתחשבים בקיום המצוות בעצתו של היצר הרע או בטענות המינים? בגללם חזרה התורה והתירה דברים שאסרה תחילה?

לך חלב בהמה, התרתי לך חלב חיה. א"ר ביסנא בשם רבי חייא: כל מה שאסר הקב"ה בבהמה התיר בחיה וכל מה שאסר בחיה התיר בעוף, ואת שאסר בעוף התיר בדג. כיצד? אסר חלב בבהמה התיר חלב חיה, אסר גיד הנשה בחיה והתיר אותה בעוף, אסר בעוף הדם התיר אותה בדג.¹³ וכל כך למה? כדי שיתן שכר טוב לישראל שמשמרין את המצות,¹⁴ לכך נאמר (תהלים יח) האל תמים דרכו, שכל דרכיו של הקב"ה תמימות הן. וכי מה איכפת לו להקב"ה בין ששוחט את הבהמה ואוכל או אם נוחר ואוכל? כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו? או מה איכפת לו בין אוכל טהורות לאוכל נבלות? אמר שלמה: "אם חֲכָמָה חֲכָמָה לָךְ וְלִצְרָתָהּ לְבַדָּךְ תִּשָּׂא" (משלי ט יב) - הא לא נתנו המצות אלא לצרופך בהן את הבריות וישראל, שנאמר: "כל אמרת ה' צרופה", למה? שיהא מגן עליך, שנאמר: "מגן הוא לכל החוסים בו". הוי אומר: "זאת החיה אשר תאכלו".¹⁵

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז

זכור ושמור, שניהם נאמרו בדיבור אחד. "מחלליה מות יומת" (שמות לא יד), "וביום השבת שני כבשים" (במדבר כח ט), שניהם בדיבור אחד נאמרו. "ערות אשת אחיך" (ויקרא יח טז), "ויבמה יבוא עליה" (דברים כה ה), שניהם נאמרו בדיבור אחד. "לא תלבש שעטנז" (דברים כב יא), "וגדילים תעשה לך" (דברים כב יב), שניהם נאמרו בדיבור אחד. מה שאי איפשר לאדם לומר כן, שנאמר: "אחת דבר אלהים שתיים זו שמענו" (תהלים סב יב), ואומר: "הלא כה דברי כאש נאם ה' " (ירמיה כג כט).¹⁶

ויקרא רבה (מרגליות) פרשת אמור, פרשה כו סימן ח

וזה: "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם" - מהו אמור ואמרת שתי פעמים? אלא באמירה ראשונה אמר לו: "לנפש לא יטמא בעמיו". באמירה שניה אמר לו: אם בא מת מצוה לידך, היזקק לו.¹⁷

מסכת יבמות דף עו עמוד ב

משנה: עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד ...

¹³ הדוגמא של סדין בציצית, היינו ביטול איסור כלאיים (סדין = פשתן, ציצית = צמר) במצוות ציצית (אולי בדומה לביטולה בבגדי כהונה), מעניינת במיוחד, משום שבציצית נאמר "וְלֹא־תִתְּנוּ אֶחָדָם לְבִגְדְכֶם וְאֶחָדָם עִינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם", "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשְׂתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם", וחזרתם בפעמים "אני ה' אלוהיכם"! ואמרו חכמים על ציצית שהיא שקולה כנגד כל מצוות התורה כולה (נדריים כה ע"א, שבועות כט ע"א)! אולי בכלל שקילות וזכירה אלה גם הכלל "אסרתי לך, התרתי לך" - מתי נדחה איסור כלאיים ולבושו הוא "דבר טוב" כלשון מדרש תנחומא לעיל. ומכאן, מעבר יפה אל הקטע הבא במדרש.

¹⁴ שפעם אומרים להם אסור והם מקיימים ופעם אחרת אומרים להם מותר והם מקיימים. אבל נראה שהרעיון רחב יותר כדלהלן.

¹⁵ מי שאמר שנכרית אסורה, הוא שאמר שאשת יפת תואר מותרת. מי שאסר שחוטי חוץ הוא שקבע שבשר תאוה איננו אסור וכו'. אין במצוות, בפרט מצוות שבין אדם למקום, באיסורים, שום דבר אינהרנטי המוטבע "בחפצא". רק הציווי האלהי עצמו - קיום המצווה הוא "בגברא". דרשה זו יסודותיה במדרש בראשית רבה פרשה מד סימן א (לגבי אברהם) ובמדרש ויקרא רבה יג ג שכבר הבאנו באופן חלקי בהערה 9 לעיל, לגבי הסעודה לצדיקים לעתיד לבוא. האבות (שעפ"י מדרשים רבים כבר קיימו את התורה, ראה דברינו בפרשת תולדות) בקצה האחד; חידוש התורה לעתיד לבוא, בקצה השני; ובתווך עם ישראל לאורך תולדותיו ותולדות ההלכה וגלגולה - הכל רק במטרה לצרף או לצרוף את הבריות. ראה דברינו טעם במאכלות אסורים בפרשת שמני ושם הראינו שעקרון זה, לצרוף את הבריות, עומד כנגד הדעה של "וְנִטְמְאֶתֶם בָּם" - וְנִטְמְאֶתֶם בָּם, הטוענת שיש משהו במאכלות האסורים עצמם, ואולי גם כנגד כל השיטה של מתן טעם במצוות (ראה איך רמב"ם מתמודד עם האמירה הזאת במורה הנבוכים חלק ג פרק כו, המוקדש לטעמי המצוות). וכאן, בעקבות הפסוק במשלי, נראה לנו לחבר את העניין גם עם המוטיב חוקה חקקתי, גזירה גזרת עליו הארכנו לדון בפרשת חוקת ואכמ"ל. כתזכורת, ראה לשון פסיקתא דרב כהנא פסקא ד - פרה אדומה: "מי יתן טהור מטמא לא אחד (איוב יד: ד) ... תמן תנינן בהרת כגריס טמא, פרח בכלו טהור. מי עשה כן? מי ציווה כן? מי גזר כן? לא יחידו של עולם?".

¹⁶ למרות הדמיון, נראה שמדרש זה הולך בדרך שונה. לא "אסרתי והתרת", אלא אמירה אחת במקור, המשתמעת ומתפרשת לשני כיוונים, וכמאמר הירושלמי בנדריים פרק ג הלכה ב: "מה שאי איפשר לפה לומר ולא לאוזן לשמוע". החל מאמירות שמשלימות האחת את השנייה בהלכה, כמו זכור ושמור והבעיה היא רק מה נאמר שם (ומה נכתב על הלוחות!) וכלה בדברים שסותרים לכאורה בהלכה, בהם יש אכן דמיון למוטיב שלנו: "אסרתי לך, התרתי לך". ראה מדרש זה גם בשמות רבה כח ד וכבר הארכנו לדון בו בדברינו זכור ושמור בדיבור אחד בפרשת ואתחנן. מה שחשוב לנו כאן הוא סיום המדרש בפסוק מירמיהו: "הֲלוֹא כֹה דִּבַּרְתִּי קִּאֵשׁ וְנָאֵם ה' וְכִפְפִּישׁ יִפְצֹץ סֶלַע". פסוק זה נדרש על ריבוי הקולות מעמד הר סיני: "וכפטיש יפוצץ סלע - מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות - אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות" (שבת פח ע"ב), ועובר משם אל כוחם של חכמים לדרוש שבעים טעמים בכל פסוק: "וכפטיש יפוצץ סלע - מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות - אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים" (סנהדרין לד ע"א). ראה המשך דרשות חכמים שם.

¹⁷ דוגמא נוספת קרובה היא דין מת מצווה שאין לו סמך בתורה, אדרבא, אפשר להבין מפשט הפשוט, כפי שמעירים פרשני המקרא שם, שאין לכהן שום היתר להיטמא אלא לרשימת הקרובים דרגה ראשונה שהתירה התורה. כבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו מת מצווה בפרשת אמור וכאן רק נדגיש שהאמירה הכפולה בשתי הלכות שונות בתורה, אחת פה ואחת שם, גם לא בשיטה של "מכלל לאו אתה שומע הן" וכדומה, אלא מתוך אמירה כפולה באותו פסוק מיניה וביה! "אמור וואמרת", באותו פסוק. שתי אמירות, לכאורה סותרות שמשקפות התנגשות ערכים, בין ערך קדושת הכהונה ובין ערך מצוות חסד של טיפול במת ושמירה על צלם אנוש, וכבר הארכנו כאמור לדון בנושא זה בדברינו מת מצווה בפרשת אמור, ראה שם.

גמרא: ... על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם. קשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו ... מיד: "ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי" ... וכתוב: "יתר הישמעאלי" ... אמר רבא: מלמד, שחגר חרבו כישמעאל ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית.¹⁸

שבת שלום ונחמת ציון

מחלקי המים

עם 'סגירת הגיליון' מצאנו מקור נוסף מעניין.

מדרש תהלים (שחר טוב; בובר) מזמור קמו

ה' מתיר אסורים. מהו מתיר אסורים? יש אומרים כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה מטהר אותה הקב"ה לעתיד לבוא, וכן הוא אומר: "מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה" (קהלת א ט), ומה שנעשה טהורים היו מקודם לבני נח. **וכן הוא אומר** להן: "כירק עשב נתתי לכם את כל" (בראשית ט ג) - מה ירק עשב נתתי לכל, אף החיה והבהמה לכל מתחילה. ולמה אסר אותה? לראות מי שמקבל דבריו, ומי אינו מקבל. ולעתיד לבוא הוא מתיר את כל מה שאסר. ויש אומרים אינו מתירן לעתיד לבוא, שכן הוא אומר: "אוכלי בשר החזיר וגו'" (ישעיה סו יז). ומה אם למי שהיה אוכלם הוא מכרית ומאביד, הבהמה הטמאה לא כל שכן! ומהו מתיר אסורי? אין אסור גדול מן הנדה, שהאשה רואה דם ואסרה הקב"ה לבעלה, ולעתיד לבוא הוא מתירה: "וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג ב), ואין טומאה אלא נדה ... ויש אומרים: אף תשמיש המטה היא אסורה לעתיד לבא, תדע לך שכן הוא, שביום שנגלה הקב"ה על הר סיני ליתן התורה לישראל אסר תשמיש המטה שלשה ימים, שנאמר היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה (שמות יט טו), ומה כשנגלה עליהם יום א' אסרן מתשמיש המטה שלשה ימים, לעתיד לבא שהשכינה ביניהם אינם אסורין, ומהו מתיר אסורים, אסורי מות ואסורי שאול.

מים אחרונים 1: ואחרי כל זאת, נשמח לשמוע הסברים נוספים משואבי המים למוטיב "אסרתי לך, התרתי לך".

מים אחרונים 2 חידה לילדים בשולחן שבת: מי יודע מהו הסימן דש"ח נ"ע אר"ק שד"ש? רמז: זה קשור להפטרות בתקופת השנה בה אנו מצויים. בין הפותרים נכונה יוגרלו 12 מנויים שנתיים לאתר מחלקי המים ...

¹⁸ אנחנו מנסים להראות שמטרה מרכזית במוטיב "אסרתי לך, התרתי לך" הוא ביסוס כוחם של חכמים לאסור ולהתיר, להתקין ולתקן ולדרוש שבעים פנים בתורה, כממשיכי דבר ה' ומעמד הר סיני בבית המדרש (ראה שיר השירים רבה פרשה א שר' עקיבא מכנה את האבן שעליה ישב ר' אליעזר רבו הר סיני). התורה אסרה והתורה התירה, בבחינת: "הפה שאסר הוא הפה שהתיר", וכעת חכמים הם הפה שאוסר ושמתייר. ראה הערה 4 לעיל, על כוחם של הנביאים (שצמוד לדרשות שלנו), נושא חשוב "שהחבאנו" בהערת שוליים. וכן ההערה הקודמת על "כפטיש יפוצץ סלע". כאן, התורה אוסרת עמוני ומואבי (בארבעה פסוקים חדים וברורים, השווה עם האיסור הרך בהרבה עם מצרי ואדומי שם, דברים פרק כג) ובאים חכמים ומתירים. הסמך הוא מהפסוק: "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" ודרשת חז"ל: "דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אישה לקדם", אבל אין הדברים פשוטים כלל ועיקר, שהרי התורה מעידה שבנות מואב הן שהחטיאו את ישראל בשיטים! ובסוגיה ביבמות, אכן הדברים קשים ולא בכדי שמים חכמים קושיית חזקת בפיו של דואג האדומי, עד שעמשא צריך לנעוץ חרב בבית המדרש (כמנהג קיסרי רומא?). ראה דברינו [לא](#) [בוא עמוני ומואבי](#) בפרשת כי תצא. מה שחשוב לנו כאן הוא לשון המשנה שזכרים אסורים ונקבות מותרות "מיד", אשר הזכיר לנו את "אסרתי לך, התרתי לך". הצעתנו היא, איפוא, שהדרשות על "אסרתי לך, התרתי לך" הן ביסוס מהתורה עצמה לכוח לשונות ולהשתנות בהלכה, נוסף ל"לא תסור", "ככל אשר יורוך" ועוד. הוכחה שבתורה עצמה יש כבר פנים לאיסור ולהיתר והשתנות וחידוש. וכשחכמים נועצים חרב בבית המדרש, הם באמת נועצים ביניהם ותוקעים יתדותיהם להיתר בתורה עצמה.